

РОЗВИТОК УМІНЬ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ПРОХОДЖЕННЯ НАСКРІЗНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкрито розвиток умінь професійно-педагогічної етики в умовах проходження наскрізної практики майбутніх викладачів спеціальних дисциплін. Наскрізна практика передбачає такі види практик: навчальна (ознайомча педагогічна) практика; виробнича (комплексна з фаху) практика; виробнича (науково-педагогічна) практика. При плануванні наскрізної практики необхідно враховувати, що стихійного розвитку умінь з професійно-педагогічної етики не відбувається. Потрібна цілеспрямована підготовка, спеціально організована діяльність для розвитку цих умінь.

Ключові слова: професійно-педагогічна етика, наскрізна практика, уміння, спеціальні дисципліни, педагогічна взаємодія, моральний вибір.

Постановка проблеми. Сучасна система вищої професійно-педагогічної освіти актуалізує і формулює постановку нових вимог до професійної підготовки педагогів, які повинні володіти високим рівнем загальнокультурної та професійної компетентності, бути здатними до функціональної адаптації у різних сферах педагогічної діяльності, готовими самостійно проектувати і реалізовувати освітні програми різного рівня і спрямованості, планування та реалізації полісуб'єктних та суб'єкт-об'єктних відносин, керуючись при цьому такими вищими цінностями, як моральність, толерантність, креативність, гуманізм, мобільність на ринку праці, гнучкість в плануванні та організації усіх видів професійної діяльності. Одним із кардинальних засобів, сполучення теоретичних інновацій та їхнього прикладного втілення є педагогічна практика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та виховання етичної культури, моральної саморегуляції, моральних якостей майбутніх учителів у процесі професійної підготовки знаходимо в працях Н. Молодиченко, Л. Москальової, І. Пальшкової, О. Пономаренко, Н. Сопневої, Л. Хоружої. Приділяли увагу вітчизняні науковці і формуванню професійно-етичних якостей майбутніх фахівців (А. Болдова, Вербівський, В. Діуліна, О. Камінська, Д. Коваленко, Н. Костриця, О. Кривошеєва, О. Лапузіна, Н. Тимченко).

В той же час, розвитку умінь професійно-педагогічної етики майбутніх викладачів спеціальних дисциплін в умовах проходження наскрізної практики приділялось мало уваги.

Мета статті – розкрити розвиток умінь професійно-педагогічної етики в умовах проходження наскрізної практики майбутніх викладачів спеціальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Сучасний підхід до педагогічної практики заснований на реалізації ідей гуманізації і гуманітаризації, коли метою і сенсом навчального процесу є розвиток і саморозвиток індивідуальності, самоактуалізація особистості студента. Такий підхід здійснюється не через навчання запропонованими знаннями, уміннями і навичками, а в процесі навчальної діяльності, ядром якої є розвиток і саморозвиток індивідуальних здібностей кожного. Навчальну діяльність студентів необхідно організувати як процес вирішення науково-практичних проблем, що дозволяють кожному студенту здійснювати саморозвиток, самопізнання, рефлексію особистісно-діяльній самореалізації. При такому підході в педагогічній практиці основним суб'єктом є студент. Ключовим стає вирішення студентом професійно-педагогічних проблем, так як головним є сам студент, зміни в його досвіді, розвитку його професійно-педагогічної етики.

Перехід від традиційної моделі навчання до інноваційної в силу цілого ряду обставин протікає повільно через розв'язання суперечностей і проблем, які можливо вирішити при гуманістичному підході. Перерахуємо ці проблеми:

- слабкий взаємозв'язок між теоретичною підготовкою студентів і їх діяльністю у період педагогічної практики;
- протиріччя між уявленнями студентів про сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу і реальним станом педагогічної практики;
- недостатній зв'язок між навчальною діяльністю студентів у процесі педагогічної практики та навчально-дослідницькою та науково-дослідною роботою;
- недостатнє використання потенціалу практики для розвитку творчих здібностей студентів, прояву і розвитку їх індивідуальності;
- неузгодженість дій методистів, педагогів, психологів, організаторів педпрактики в освітніх навчальних закладах;

– вимогами суспільства до професійно-педагогічної етики науково-педагогічних працівників та недостатнім розвитком етичних умінь в студентів – майбутніх викладачів;
– відсутність єдиних вимог до змісту і обсягу роботи, що виконується студентами, критеріїв оцінки результатів діяльності практикантів.

Уміння – здатність людини виконувати певні дії під час здійснення тієї чи іншої діяльності на основі відповідних знань. Уміння поділяються за видами [1]:

Предметно-практичні – уміння виконувати дії щодо переміщення об'єктів у просторі, зміни їх форми тощо. Головну роль у регулюванні предметно-практичних дій виконують перцептивні образи, що відображають просторові, фізичні та інші властивості предметів і забезпечують керування робочими рухами відповідно до властивостей об'єкта та завдань діяльності.

Предметно-розумові – уміння щодо виконання операцій із розумовими образами предметів. Ці дії вимагають наявності розвинутої системи уявлень і здатності до розумових дій (наприклад, аналіз, класифікація, узагальнення, порівняння тощо).

Знаково-практичні – уміння щодо виконання операцій зі знаками та знаковими системами. Прикладами цих дій є письмо, прокладання курсу по карті, одержання інформації від пристроїв тощо.

Знаково-розумові – уміння щодо розумового виконання операцій зі знаками та знаковими системами. Наприклад, дії, що є необхідні для виконання логічних та розрахункових операцій. Ці дії дозволяють вирішувати широке коло задач в узагальненому вигляді.

В дослідженні розглянуто розвиток умінь професійно-педагогічної етики фахівців у галузі знань 1801 "Специфічні категорії" спеціальності 8.18010021 "Педагогіка вищої школи" в умовах проходження наскрізної практики майбутніх викладачів спеціальних дисциплін.

Наскрізна програма практики – це основний навчально-методичний документ, що регламентує мету, зміст і послідовність проведення практик, підбиття їх підсумків, містить рекомендації щодо видів, форм і методів контролю якості підготовки (рівень знань, умінь і навичок), які студенти мають отримувати під час проходження кожного виду практики. Зміст наскрізної програми практики включає програми всіх етапів практичного навчання (навчальні та виробничі практики).

Зміст наскрізної програми практик відповідає "Положенню про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України", затвердженого наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 року № 93, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 1993 року за № 35 [2].

Наскрізна програма практики розроблена для підготовки фахівців з галузі знань 1801 "Специфічні категорії" спеціальності 8.18010021 "Педагогіка вищої школи" і відображає систему практичної підготовки майбутнього фахівця. На основі наскрізної програми практики відповідні структурні підрозділи кафедри розробляють робочі програми відповідних видів практик.

У навчальному плані підготовки фахівця спеціальності 8.18010021 "Педагогіка вищої школи" передбачено такі види практик: навчальна (ознайомча педагогічна) практика (2-й семестр, 30 год. / 1 кредит, 1 тиждень); виробнича (комплексна з фаху) практика (2-й семестр, 216 год. / 6 кредитів, 3 тижні); виробнича (науково-педагогічна) практика (2-й семестр, 144 год. / 4 кредити, 2 тижні).

Базами практики для студентів, які навчаються за спеціальністю 8.18010021 "Педагогіка вищої школи" є Бережанський агротехнічний інститут, Ніжинський агротехнічний інститут, Бердичівський педагогічний коледж, Бобровицький коледж економіки та менеджменту, Ірпінський економічний коледж, Лубенський лісотехнічний коледж, Немішаївський агротехнічний коледж.

Основними обов'язками студентів є набуття на практиці необхідних професійних знань, умінь та навичок, що передбачено робочими програмами навчальних та виробничих практик. Основними обов'язками керівників практик від університету є ефективна організація практичного навчання студентів з метою формування у майбутніх фахівців професійних знань, умінь та навичок.

Мета практики виходить із необхідності підготовки фахівця, придатного до виконання виробничих функцій відповідно до посад магістра (здійснення певних типів діяльності) та типових для даної функції задач діяльності (згідно освітньо-кваліфікаційної характеристики та професійної програми фахівця за спеціальністю 8.18010021 "Педагогіка вищої школи". Кожній задачі відповідає система умінь, які допомагають у вирішенні цієї типової задачі діяльності.

Загальною метою практики у професійній підготовці фахівців із спеціальності 8.18010021 "Педагогіка вищої школи" є формування системи умінь вирішувати типові задачі діяльності при здійсненні певних виробничих функцій, що передбачають:

- відвідування навчальних занять;
- аналіз навчальних занять за орієнтовною схемою;
- вивчення технології підготовки та проведення виховних заходів;
- моделювання виховних заходів;
- ознайомлення із структурою діяльності НУБіП України та основними завданнями його територіальних центрів;
- ознайомлення із роботою деканату, педагогічного кабінету та кафедр педагогічного факультету;

- ознайомлення із структурою та основними напрямками діяльності Науково-методичного центру аграрної освіти;
- роботу над загальними рекомендаціями та вимогами до складання планів виховної роботи на навчальний рік;
- здійснення культурно-виховної роботи;
- поглиблення і закріплення знань з методик навчання спеціальних дисциплін та дисциплін за напрямком базової підготовки, вироблення умінь застосовувати їх на практиці;
- формування умінь та навичок самостійного планування, організації методичної роботи в умовах вищого аграрного навчального закладу;
- розробку навчально-методичного забезпечення з дисциплін професійної та практичної підготовки;
- участь у плануванні, організації та проведенні практичного навчання (за напрямом базової підготовки);
- формування у студентів критичної самооцінки, творчого аналізу виробничих ситуацій, прагнення до постійного вдосконалення рівня знань із спеціальності та методики навчальної роботи;
- формування професійно значущих якостей викладача вищої школи;
- закріплення, розширення та поглиблення теоретичних педагогічних знань магістрантів;
- підготовку магістрантами презентацій до першого розділу магістерського дослідження;
- аналіз робочих навчальних програм із дисциплін, вивчення та узагальнення документації з проблем магістерської роботи;
- написання та оформлення тез за темою магістерського дослідження;
- написання та оформлення наукової статті за темою магістерської роботи;
- розробку методики констатувального дослідження магістерської роботи.

Уміння визначається як здатність особистості до ефективного виконання розподіленої діяльності на основі наявних знань у змінених або нових умовах. Уміння характеризується, насамперед, здатністю за допомогою знань осмислювати наявну інформацію, складати план досягнення мети, регулювати і контролювати процес діяльності. Уміння включає і використовує всі пов'язані з цим навички особистості [3: 7].

Узагальненими вміннями з професійно-педагогічної етики є: розуміння студентами наукових основ професійно-педагогічної етики і здійснення практики етики педагогічної взаємодії, самостійне визначення раціональної послідовності рефлексії та реалізації морального вибору. Студент, володіючи узагальненими вміннями з професійно-педагогічної етики, може використовувати їх при вирішенні широкого кола завдань як майбутній викладач спеціальних дисциплін, не тільки в рамках одного предмета, а й на заняттях з інших навчальних дисциплін, а також у практичній та суспільній діяльності.

При плануванні наскрізної практики необхідно враховувати, що стихійного розвитку умінь з професійно-педагогічної етики не відбувається. Потрібна цілеспрямована підготовка, спеціально організована діяльність.

Розвиток узагальнених умінь з професійно-педагогічної етики здійснюється за такими етапами:

1. Розвиток умінь загальнолюдської етики, що базуються на вищих моральних цінностях (відбувається як в повсякденному житті, так і під час усіх видів практик).
2. Розвиток знань і умінь ділового спілкування і службового етикету, що підпорядковують собі всі види професійних взаємин "по вертикалі" і "по горизонталі" (відбувається під час усіх видів практик).
3. Розвиток умінь з професійно-педагогічної етики, в яких проявляється специфіка саме педагогічної праці (відбувається в основному під час виробничої (комплексної з фаху) практики та виробничої (науково-педагогічної) практики).
4. Розвиток умінь з наукової етики, в яких проявляється специфіка праці науково-педагогічного працівника (відбувається в основному під час виробничої (науково-педагогічної) практики).

Висновки. Під час проходження наскрізної практики майбутні викладачі спеціальних дисциплін розвивають такі професійно-педагогічно етичні уміння: застосовувати етичні знання для вирішення завдань навчально-виховного процесу; діагностувати і самостійно планувати процес розвитку професійно-педагогічної етики; приймати моральні рішення та здійснювати моральні вчинки; покладати на себе обов'язок, контролювати і регулювати свою поведінку, діяти в складних ситуаціях професійно-педагогічного морального вибору; моральної діяльності, що поєднується розвитком здібностей до оцінки дій і вчинків, які пов'язані з моральним вибором; уміння планувати, контролювати й оцінювати свою педагогічну та наукову діяльність.

Перспективами подальших наукових розвідок буде визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю специфічних категорій 8.000005 "Педагогіка вищої школи" кваліфікації 231 "Викладач університетів та вищих навчальних закладів" [Галузевий стандарт вищої освіти України; офіційне видання] / [роб. група МОНУ : Красильникова Г. В., Левківський К. М., Науменко І. М. та ін.]. – К. : МОНУ, 2005. – 24 с.

2. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 року № 93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>.
3. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : [учебное пособие] / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Osvitnio-kvalifikatsiyna kharakterystyka magistra za spetsial'nistyu spetsyficnykh kategoriy 8.000005 "Pedagogika vyshchoyi shkoly" kvalifikatsiyi 231 "Vykladach universytetiv ta vyshchych navchalnykh zakladiv" [Galuzevyy standart vyshchoyi osvity Ukrainy ; ofitsiynе vydannya] [Educational Qualification Master's Characteristics on the Specialty of Special Categories 8.000005 "Pedagogy of Higher School" of the Qualification 231 "Teacher of Universities and Higher Educational Establishments] [Professional Standard of Higher Education in Ukraine ; Official Publication] / [rob. grupa MONU : Krasyl'nykova G. V., Levkivs'kyi K. M., Naumenko I. M. ta in.]. – К. : MONU, 2005. – 24 s.
2. Polozhennya pro provedennya praktyky studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrainy, zatverdzhеного наказом Ministerstva osvity Ukrainy vid 8 kvitnya 1993 roku № 93 [Provisions of Practice for Students of Higher Educational Establishments of Ukraine] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>.
3. Selevko G. K. Sovremennye obrazovatel'nye tekhnologiyi [Modern Educational Technologies] : [uchebnoe posobie] / G. K. Selevko – M.n : Narodnoe obrazovanie, 1998. – 256 s.

Матеріал надійшов до редакції 26.03. 2015 р.

Каленский А. А. Развитие умений профессионально-педагогической этики в условиях прохождения сквозной практики будущих преподавателей специальных дисциплин.

В статье раскрывается развитие умений профессионально-педагогической этики в условиях прохождения сквозной практики будущих преподавателей специальных дисциплин. Сквозная практика предусматривает такие виды практик: учебная (ознакомительная педагогическая) практика; производственная (комплексная по специальности) практика; производственная (научно-педагогическая) практика. При планировании сквозной практики необходимо учитывать, что стихийного развития умений профессионально-педагогической этики не происходит. Нужна целенаправленная подготовка, специально организованная деятельность для развития этих умений.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая этика, сквозная практика, умение, специальные дисциплины, педагогическое взаимодействие, нравственный выбор.

Kalensky A. A. The Skills Development of the Professional Pedagogical Ethics in Terms of Passing through the Pervasive Practice of Future Teachers of Special Subjects.

The article reveals the skills development of the professional pedagogical ethics in terms of passing through the pervasive practice of future teachers of special subjects. The pervasive practice includes such practices: training (introductory teaching) practice; production (complex on the specialty) practice; production (research and teaching) practice. When planning the pervasive practice it should be considered that the spontaneous development of skills of professional pedagogical ethics doesn't happen. A student having generalized skills of professional pedagogical ethics (ethics of pedagogical interaction, self-determination and realization of moral choice) can use them in solving a wide range of tasks, as future teachers of special subjects, not only in one subject, and in practical and social activities. The development of generalized skills of the professional pedagogical ethics is based on high moral values; development of knowledge and skills of business communication, etiquette service; development of skills of professional pedagogical ethics. During passing the pervasive practice future teachers of special subjects develop such ethical skills: to apply the ethical knowledge to solve problems of the educational process; diagnose and plan independently the development of professional pedagogical ethics; make moral decisions and exercise the moral behaviour; impose the obligation, monitor and regulate their behaviour to act in difficult situations professionally and teaching moral choice; ability to plan, monitor and evaluate their teaching and research activities.

Key words: professional and pedagogical ethics, pervasive practice, skills, special subjects, pedagogical interaction, moral choice.